

فرهنگ کار و آسیب شناسی آن

حسین صرامی*

مقدمه

تعریف شده است: هر نوع عمل فکری یا بدنی که مطابق قوانین کشور و عرف جامعه غیرمجاز نیست و برای کسب درآمد (اعم از نقدی یا غیرنقدی) صورت می‌گیرد و نتیجه آن تولید کالا و یا انجام خدمت می‌باشد.^۵

بدون تردید کار، کلید نجات و افتخار، رمز توسعه و عامل پیشرفت شاخص حیات و سازندگی و رشد و شادمانی است. کار می‌تواند بسیاری از بیماریها و افسردگی‌ها را درمان کند، انگیزه‌ای برای زندگی بهتر باشد. ارتباط فرد با جامعه بیشتر و ایجاد سرگرمی نماید. درضمن فکر بیمار را از توجه زیاد به ناراحتیها منصرف و منحرف کند و اعتماد به نفس را افزایش دهد.

کار در مفهوم عام، نقطه مقابل سکون و سکوت و به معنی تلاش و حرکت کنش و واکنش است کار هر چه دقیقتر و آگاهانه‌تر و همراه با تفکر و دانش باشد ارزشمندتر و فایده و بازدهی آن برای کننده کار و دیگران بیشتر است.

کارشناسان اقتصادی اعتراف دارند؛ انسان هر چه فرزانه‌تر و بافرهنگ‌تر و ماهرتر و متخصص‌تر باشد، قدرت مولده‌اش برای ایجاد خدمت و ثروت و رشد و توسعه اقتصادی بیشتر است.^۱

کلسون اقتصاددان معروف معتقد است: کار استفاده از نیروهای مادی و معنوی در راه تولید ثروت یا ایجاد خدمت است.^۲

فرانسیس بیکن کار و پیشه را، انسان به اضافه طبیعت تعریف کرده است.^۳ دکتر توسلی می‌نویسد: کار مجموعه اعمالی است که انسان به کمک مغز، دست ابزار و ماشینها برای استفاده عملی از ماده روی آن انجام می‌دهد و این اعمال نیز متقابلاً بر انسان اثر می‌گذارد و او را تغییر می‌دهد.^۴

کار در مفهوم خاص و قانونی به شکل زیر

*- عضو هیأت علمی گروه جغرافیا، دانشگاه اصفهان.

۱- علی اصغر حاج سیدجواد، مبانی فرهنگ در جهان سوم، انتشارات رواق، تهران، ۱۳۵۲، ص ۴۱.

۲ و ۳- دکتر غلامعباس توسلی، جامعه‌شناسی کار و شغل، انتشارات سمت ایران، ۱۳۷۵، ص ۹-۱۰.

۵- سالنامه آماری کشور ۱۳۶۹ شمسی، سازمان برنامه و بودجه اصفهان، ۱۳۷۰، ص ۶۰.

یکی از کارشناسان در این زمینه می‌نویسد: استفاده از کار به‌عنوان وسیله درمان، آثار سایر درمانها از جمله درمان فیزیکی (دارویی) و روان‌درمانی را افزایش می‌دهد.^۶ او در ادامه مطلب می‌نویسد: کار سبب تحرک، ورزشدگی، تجربه‌اندوزی، واقع‌بینی و روشن‌بینی و روشنفکری می‌شود. همچنین کار باعث دوری از کجروی و گناه می‌شود. عموماً متخصصان، بیکاری را به‌عنوان اصلی‌ترین عامل فقر و جرایم و بدبختی‌های اجتماعی معرفی می‌کنند.^۷

ملتها و جوامعی که کار را سرلوحه زندگی قرار داده‌اند، شاهد خوشبختی را در آغوش کشیده، به تمدن و رفاه رسیده‌اند. فرد و جامعه‌ای که در کار و تلاش نباشد دیر یا زود پریشان و پژمرده می‌شود و برای او وضع فلاکت باری پیش خواهد آمد.

به‌طور کلی کار با زندگی و سرزندگی آمیخته است و فقط در اوج بیماری و مرگ تعطیل می‌شود. کشور ژاپن که غیر از مشکلات طبیعی، کوچکی سرزمین، نداشتن منابع عمده و شکست هولناک در جنگ جهانی؛ جمعیت زیادی را نیز در خود دارد، فقط با کار هر چه بیشتر، اعجاز‌آفرین قرن شده، نه فقط تمام مشکلات را پشت سر گذاشته از بسیاری جهات مادی و معنوی سرآمد کشورهای موفق جهان امروز گردیده است. تا جایی که چندی است دولت آن توصیه می‌کند، مردم کمی از آهنگ کار بکاهند!

با وجود آنکه وزارت کار ژاپن قویاً توصیه کرده که مردم از آهنگ کار خود بکاهند، مع‌هذا میانگین کار یک کارگر ژاپنی، ۲۱۵۰ ساعت در سال است که این رقم حدود ۲۰۰ ساعت بیش از معدل کار یک کارگر آمریکایی و نیز بالاتر از کار یک کارگر آلمانی می‌باشد. برای درمان تنش و فشار و پیشگیری از عواقب وخیم آن، متخصصان توصیه می‌کنند که افراد از مرخصی‌های طولانی‌تر استفاده کنند و وقت بیشتری را با افراد و خانواده خود به‌سر برند، اما خیلی از ژاپنی‌ها چنین توصیه‌هایی را نوعی کفر می‌دانند.^۸

کار در اسلام

در اسلام کار آنقدر با اهمیت تلقی شده که آنرا نوعی عبادت و وظیفه فطری، اخلاقی و دست‌آمر معیشتی معرفی کرده است.

زمینه‌های نظری کار در اسلام: قرآن مجید در آیات متعدد و با تعابیر مختلف اهمیت کار را بیان داشته، از آن جمله است:

ان لیس للانسان الا ماسعی و ان سعیه سوف یری^۹
به تحقیق برای انسان چیزی نخواهد بود جز آنچه به سعی و عمل و کار، خود انجام داده و البته سعی و پاداش خود را در صورت انجام به‌زودی می‌بیند.
احل‌الله‌البيع و حوّم‌الربوا^{۱۰}

خداوند، بیع که کار مثبت و تجاری است را حلال و ربا که سود منفی و بدون کار است را حرام کرده است.
والعصر. ان‌الانسان لقی‌خسر. الا‌الذین آمنوا و عملوا الصالحات و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر^{۱۱}

قسم به عصر که انسان و انسانیت همه در زیان و خسران است، مگر آنان که به‌خدا ایمان داشته، کارهای درست و نیکو انجام دهند و همدیگر را در این باره به حقیقت و دقت و بردباری سفارش کنند. در گفتار معصومین^(ع) نیز فرازهای بسیاری در ارزش و اهمیت کار آمده که به مواردی از آن اشاره می‌کنیم.

حضرت رسول (ص): کن لدنیاک تعیش ابدأ و کن لاخرتک کانک نموت غداً.^{۱۲} برای دنیای خود چنان کار کن که گویا تا ابد زنده‌ای و برای آخرت چنان باش که انگار فردا می‌میری.

- ۶- علی محمد طاهری، کاردرمانی و اثرات روانی اجتماعی آن، روزنامه اطلاعات، یکشنبه ۱۳۷۲/۳/۵.
- ۷- دکتر ابوالقاسم طاهری، اداره امور شهرداریها، انتشارات قومس، تهران، ۱۳۷۷، ص ۲۴.
- ۸- ژاپن مصمم است که بیارآمد، اطلاعات علمی، اول مهر ۱۳۱۸، ص ۱۵.
- ۹- قرآن مجید، سوره نجم، آیه ۳۹ و ۴۰.
- ۱۰- سوره بقره، آیه ۲۷۵. ۱۱- سوره عصر، آیه ۱ تا ۳.
- ۱۲- محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، تهران، ص ۷۲۰.

دین از تو کار خواهد و کار از تو راستی

این درد با مباحثه درمان نمی‌شود

به قول استاد شهید مطهری: بدا به حال اجتماعی که کار در آن اجتماع صرف نمی‌کند، اما بورس‌بازی و کارهای غیرتولیدی و کارهای انحرافی در آن صرف بکند.

و نیز وجوب کار و کسب معاش حلال برای همه و تحریم بیکاری و تنبلی و گدایی و نیز حرکت‌های مثبتی مثل نماز صبحگاهی به معنی شروع فعالیت زود هنگام، نادیده گرفته شده، فرهنگ کار و فعالیت ضعیف گردیده و بیشتر به حرف و شعار پرداخته می‌شود تا به عمل.

اهمیت کار در میان نیاکان

ایرانیان در طول تاریخ چند هزارساله خود عموماً معروف به مردمی کاری و نوآور بوده‌اند، نمونه‌های مشخص از کارهای شناخته شده جهانی آنان مثل: حفر هزاران حلقه قنات، بافتن انواع قالی، خلق شاهکارهای معماری (پل خواجه، سی و سه پل، فلک‌الافلاک، تخت جمشید، میدان نقش جهان، طاق بستان...) معروف است. سعدی گلستان خود را ظرف یک تابستان تدوین کرد و به دیگران نیز کار کردن را به عنوان سرمایه جاویدانی توصیه می‌کند:

برو کار می‌کن مگو چیست کار

که سرمایه جاودانی است کار

***

نابوده رنج گنج میسر نمی‌شود

مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد

امام صادق(ع): ملعون ملعون من القی کله علی الناس^{۱۳}

ملعون است، ملعون است کسی که بار زندگی خود را بر دوش دیگری گذارده باشد.

امام صادق(ع): الکاد علی عیاله کالمجاهد فی سبیل الله^{۱۴}

کسی که برای تأمین روزی خانواده خود کار می‌کند مثل مجاهد در راه خداست.

حضرت رسول(ص): العباده سبعة اجزاء افضلها طلب الحلال^{۱۵}

عبادت هفت جزء است؛ مهمترین آنها تحصیل روزی حلال است.

پیامبران، امامان، اولیاء و اوصیاء (نظراً و عملاً) اهمیت کار را به تمام پیروان خود گوشزد نموده، خود کار یدی و فکری توأمان داشته‌اند تا آنجا که می‌نویسند:

حضرت رسول(ص) و ائمه با وجود نهایت فعالیت و اشتغال پیوسته‌ای که به مبارزه با کفر و ظلم و تربیت و اداره امت داشتند، هیچ‌گاه به خرج دیگران زندگی نکردند، صدقه گرفتن را حرام می‌دانستند و افتخار می‌کردند که با شبانی، تجارت، آبیاری، درختکاری، کشاورزی و سایر مشاغل حلال کسب معاش می‌نمایند.^{۱۶}

حضرت علی(ع): نیز مانند سایر ائمه، حتی در دوره زمامداری، هم کارگر بود هم قاضی و حاکم و خطیب و مدیر و عابد و در همه موارد، توأم با ابتکار و خلاقیت و انضباط، و در واقع تجسمی از عینیت کار و خدمت.

متأسفانه امروزه اهمیت کار در جامعه ما علی‌رغم همه سفارشها و زمینه‌های نظری و عملی

۱۳- شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۴، انتشارات اسلامی، تهران بی‌تا، ص ۱۳۳ و نیز اصول کافی، جلد ۵، ص ۷۲.
۱۴- محمد کلینی، اصول کافی، ج ۵، چاپ اسلامی، تهران، بی‌تا، ص ۸۸.
۱۵- ابو محمد حرانی، تحف العقول، ترجمه احمد جنتی، انتشارات علمیه تهران بی‌تا، ص ۴۰.
۱۶- مهندس مهدی بازرگان، کار در اسلام و ایران، انتشارات پیام آزادی، تهران بی‌تا، ص ۹۰.

حضرت رسول(ص) و ائمه با وجود نهایت فعالیت و اشتغال پیوسته‌ای که به مبارزه با کفر و ظلم و تربیت و اداره امت داشتند، هیچ‌گاه به خرج دیگران زندگی نکردند، صدقه گرفتن را حرام می‌دانستند و افتخار می‌کردند که با شبانی، تجارت، آبیاری، درختکاری، کشاورزی و سایر مشاغل حلال کسب معاش می‌نمایند.

حافظ نیز سروده است:
 قومی به جد و جهد نهادند وصل دوست
 قوم دگر حواله به تقدیر می‌کنند
 و فردوسی شیرین سخن:
 که چون کاهلی پیشه گیرد جوان
 بسماند تنش پست و تیره روان
 و از شعرای معاصر، پروین اعتصامی:
 دین از تو کار خواهد و کار از تو راستی
 این درد با مباحثه درمان نمی‌شود
 و هزاران مورد نظم و نثر دیگر. همچنین کار و
 ابتکارات رازی‌ها، خوارزمی‌ها، بیرونی‌ها،
 بوعلی‌ها و نیز پرکاری یزدی‌ها، اصفهانی‌ها، لرها،
 کردها و آذری‌ها و ... که بر همه روشن است.

همچنین مشکلات انسانی ناشی از انواع بیکاری،
 کم‌کاری، بدکاری، نداشتن وجدان کاری، خلأ مهارت‌های
 متوسط و بالای فنی و مدیریت‌های ضعیف و ...
 ج: مشکلات طبیعی
 - خشک و کویری بودن نیمی از کشور و کم‌آبی در
 اکثر نقاط کشور.
 - کمبود خاک ناشی از فرسایش و نیز کوهستانی
 بودن بخش وسیعی از مناطق کشور.^{۱۷}
 - وقوع زلزله‌های مکرر.
 - بلای سیل و خرابی ناشی از آب که همواره رو
 به‌فزونی است و هر سال میلیاردها تومان هزینه در
 بردارد و جان هزاران نفر را می‌گیرد.^{۱۸}

کار، اصلی‌ترین راه‌حل

برای حل مشکلات و برآوردن انتظارات، بهترین
 راهبرد، کار و تلاش بیشتر و داشتن وجدان کار و
 دوری از تنبلی و ناامیدی است. با کلید کار می‌توان
 درهای پیشرفت و توسعه را گشود. «امروز اگر
 بخواهیم از بن‌بست عقب‌ماندگی و وابستگی رهایی

مشکلات امروز

در مقطع کنونی به دلایل و مشکلات زیر، نیاز
 شدیدتری به کار خلاق و پیگیر داریم:

الف: مشکلات سیاسی پس از انقلاب اسلامی
 - مطرح شدن ارزشها و توصیه‌های دین اسلام به
 کار و تلاش (همچون توجه پروتستانسیم).

- رو به‌رو شدن با خرابیهای مانده از قبل از انقلاب

- مواجهه با کارهای نیمه‌تمام قبل از انقلاب

- مواجهه با خلأ دست و مغز خارجی که باید
 خودمان جبران کنیم.

- رو به‌رویی با خرابیهای ناشی از جنگ هشت‌ساله.

ب: مشکلات انسانی

مشکلات ناشی از جمعیت شدیداً رو به رشد و

جوان کشور که بیشتر مصرف‌کننده است تا

تولیدکننده (حدود ۵۰ درصد زیر ۲۰ سال و

۵ درصد بالای ۶۰ سال).

۱۷- بررورشور آب‌خیز و آب‌خیزداری وزارت جهاد سازندگی
 معاونت آب‌خیزداری، ص ۳ می‌نویسد: طبق آمار به‌عمل آمده
 میزان فرسایش خاک سالیانه در طی بیست‌سال گذشته چنین
 نشان می‌دهد ۱۳۵ = یک میلیارد تن، ۱۳۶۰ = ۱/۵ میلیارد
 تن، ۱۳۷۰ = ۲/۵ میلیارد تن در واقع در عرض بیست‌سال
 گذشته فرسایش روند ۲۵٪ افزایش داشته است.
 ۱۸- همان منبع، ص ۳ و ۴ که در مورد سیل کشور می‌نویسد:
 در عرض ۳۰ سال تعداد سیلها دو برابر شده است، در
 صورتی‌که طی سانهای ۶۵-۱۳۶۱، ۲۰۱ مورد سیل به وقوع
 پیوسته است، از ۷۰-۱۳۶۶، ۲۸۰ مورد سیل گزارش شده است
 که ظرف ۵ سال آخر ۴۰٪ افزایش نشان می‌دهد.

یابیم و نیاز ۶۰ میلیون مصرف‌کننده را با اتکای به خود و حفظ استقلال و حیثیت ملی و دینی خود برآورده سازیم، چاره‌ای جز آن نداریم که تلاشهای خود را مضاعف کنیم و با گسترش دامنه کار و فعالیت، راه پیشرفت را برای نسل آینده همواره سازیم».^{۱۹}

جهانی شدن اقتصاد، رقابتهای منطقه‌ای و جهانی، ضرورت صنعتی شدن، مبارزه با موانع داخلی و خارجی، سر بلند بیرون آمدن از رقابتهای طی مراحل توسعه و نیل به رفاه همگانی، همه در گرو کار مستمر، تلاش بی‌وقفه و تکامل فرهنگ کار و درستکاری و آموزش راهکارهای آن است.

آسیب‌شناسی کار

کار مثبت و مؤثر که درمان مشکلات امروز و فردای ما باشد به‌طور عمده شامل بخشهای تولیدی (کشاورزی و صنعت) است، دیگر بخشها و مشاغل باید به‌منظور تسریع بخش تولید و خدمات‌رسانی و تنظیم صحیح روند کشت و صنعت و در واقع مکمل آنها باشد. برای نیل به این هدف مطلوب و کارساز، باید آفات و آسیبها را شناخت و درمان کرد. این آسیبها به‌طور کلی به‌صورت زیر طبقه‌بندی و عنوان می‌شود.

الف: بیکاری پنهان و کم‌کاری ب: نه‌کاری
ج: ناکاری د: نارساییهای بخش توزیع
ه: نارساییهای خدمات و کار غیرکارخان

الف: بیکاری پنهان و کم‌کاری بیکاری پنهان، افراد فعال و ظاهراً شاغلی را در برمی‌گیرد که عملاً نقشی در تولید یا پیشرفت کار صحیح ندارند و با حذف آنها خللی عمده به گردونه کار وارد نیاید. برخی از کارمندان ادارات، نهادها، کارگران اضافی کارگاههای تولیدی و نیز بسیاری از مشاغل آزاد و غیررسمی از آن جمله‌اند.

آسیب کم‌کاری و بیکاری پنهان از بیکاری آشکار بیشتر و مبارزه با آن دشوارتر و پیچیده‌تر است. عموماً خود این افراد و جامعه و حتی دولتها نیز (به دلایل سیاسی-اجتماعی) به این انبوه

بیکاران و کم‌کاری به چشم شاغل می‌نگرند و نه فقط کوشش جدی در رفع آن نمی‌شود، بلکه گاه با انتصابات جدید، تأسیس نهادها و اداره و سازمان و وزارتخانه، به این‌گونه اشتغالات بازدارنده دل‌خوش می‌دارند.

بیکاریها در مفهوم عام خود اعم از آشکار، پنهان، کم‌کاری و نیز عدم وجدان‌کاری، بدترین وضعیت و شناخته شده‌ترین آفت برای پیشرفت است و دقیقاً نقطه مقابل کار و تولید می‌باشند. بروز این حالت از جنبه‌های اجتماعی یک بحران و از لحاظ فردی نوعی بیماری است که زمینه‌ساز بسیاری از نابسامانی‌های دیگر است. این بیکاریهای گسترده به‌عنوان یک واقعیت تلخ، از دشواریهای مهم بوده، وضع تحمل‌ناپذیری را پیش آورده است.

۱۹- جامعه‌شناسی کار و رشد، همان، ص ۳.

ج: ناکاری

ناکاری نیز گروه دیگری از فعالیتهای کاذب و غیرعادی است که محکومیت قوی‌تر و همه‌جانبه‌ای دارد و هیچ‌گونه توجیه و مقبولیتی ندارد. عموماً افراد به دلیل مشکلات تربیتی و خانوادگی، محرومیتهای اجتماعی و نیز با هدف زیاده‌طلبی، تن‌پروری، پول پرستی، خوشگذرانی و حتی نوعی ستیز با ارزشهای اجتماعی به آن دست می‌زنند: از قبیل (قاچاق‌فروشی، روسپیگری، دزدی، گدایی، رشوه‌خواری و...) صاحبان این گروه فعالیتها با وجودی که ظاهراً کاری انجام می‌دهند و از این راه زندگی می‌کنند و ظاهراً درآمد کلانی هم دارند، ولی در واقع تلاش آنها ضد کار است و محکومیت مضاعف دارد. ضربه‌ای که ناکاری به کار صحیح و اجتماع و اقتصاد وارد می‌آورد، به مراتب از نه‌کاری بدتر است.

نه‌کاری و ناکاری در واقع، نوعی بیکاری و در حقیقت بیماری اجتماعی- اقتصادی است که روز به روز در جامعه ما گسترش می‌یابد و به صورت جدی و بسیار خطرناک، رقیب کارهای تولیدی می‌شود، افراد و گروهها را وسوسه می‌کند و به سوی خود جذب می‌نماید. بخش نه‌کاری و ناکاری که بعضاً به مشاغل کاذب، بخش غیررسمی، اقتصاد غیررسمی^{۲۱} اقتصاد سیاه^{۲۲} و غیره نیز تعبیر می‌شود، به دلیل شرایط ساده یا در واقع بدون شرایط و خوداستخدامی بودن و تسهیلات ورود به آن از یک طرف و نبود یا کمبود و مشکلات و موانع

ب: نه‌کاری

نه‌کاری، اصطلاح جدید از زاویه دید نگارنده این مقال است برای گروهی از مشاغل کاذب و غیررسمی (مانند دستفروشی، سیگارفروشی، واکسی کنار خیابان، بادبادکی، بساطی‌های کنار پیاده‌روها، تخمه و آدامس‌فروشی، دکه‌های فروش کوچک و مزاحم و حتی دلالی‌ها...) این گروه مشاغل را نه‌کاری می‌نامیم، زیرا صاحبان این‌گونه فعالیتها را نه بیکار می‌توان نامید و نه شاغل، چون ضمن اینکه به کاری مشغول‌اند در واقع نه‌کاری انجام می‌دهند، نه کار واقعی و سالمی دارند.

این آسیب کم‌کم از یک مسأله فرعی و حاشیه‌ای درآمده به متن اجتماع و اقتصاد کشیده شده، به خصوص شهرها را به اشغال گسترده خود در آورده است.^{۲۰}

۲۰- حسین صرامی، تأثیر مشاغل غیررسمی بر جمعیت شهرهای ایران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی شماره ۲۲، سال ۱۳۷۳.

21- Informal Economic: John Jilbert "Basic Facts Geography" collin London and Glasgow England, 1988, P.7.

22- Black Economic: John small and Michal Witherick "A Modern Dictionary of Geography" 2th Ed Edward Arnold' London England, 1989, P. 117.

مختلف ورود یا ادامه و پیگیری از مشاغل سالم و تولیدی از طرف دیگر باعث شده، روز به روز افراد از مشاغل تولیدی، یعنی بهترین کارها بریده و به سوی مشاغل غیررسمی، یعنی بدترین کارها کشیده شوند^{۲۳} به عبارت دیگر فرهنگ کار زیر ضربات پی درپی و تسهیلات فریبنده نه کاری و ناکاری ضعیف و ضعیف تر می شود و به قول استاد شهید مطهری: *بدا به حال اجتماعی که کار در آن اجتماع صرف نمی کند، اما بورس بازی و کارهای غیرتولیدی و کارهای انحرافی در آن صرف بکند.*^{۲۴}

د: نارساییهای بخش تولید

بخش توزیع و فروش، جزو پرسودترین مشاغل محسوب می شود و در چهره دکه، مغازه، بازار و بازارچه، پاساژ، تجارتخانه و... نمایان می گردد. امروزه همین سودبخشی و سهولت دسترسی و آسانی کار باعث شده، نه فقط شهرها، بلکه روستاها نیز در اشکال و انواع مختلف مشاغل توزیع و فروش از حالت طبیعی و متعادل بیرون آمده، انجام کارهای اساسی و به خصوص تولیدی در آنها دچار رکود گردد.

- واقعاً به منظور خدمت به مردم و تسریع تولید و پیشرفت باشد.

نکته مهم دیگر که جنبه آسیب دارد و بخش خدمات (خاصه اداری) را از فعالیت بیشتر و تأثیرگذاری مثبت و مستمر باز می دارد، یکی کم کاری و مهمتر از آن تعطیلی های فراوان و روزافزون به بهانه ها و مناسبت های دینی، ملی، فصلی و شرکت در تشریفات و غیره است که ضرورت دارد در این باره نیز تجدید نظر و بازنگری شود و مدیران دلسوز و اصلاح گر کارها را هدایت کنند.

ه: نارساییهای بخش خدمات

مشاغل بخش خدمات، به خصوص قسمتهای غیرضروری و متراکم اداری و تشریفاتی که در بسیاری موارد خصلت سرباری برای تولید کشاورزی و صنعت دارد. روز به روز بیشتر می شود. بویژه خطر در اینجا است که به طور مرتب روستاییان و نیز متقاضیان شغلی را در شهرها به دام خود می اندازد.

کارهای خدماتی فقط در صورتی می تواند مفید و مؤثر باشد که:

- مانند موارد آموزش، بهداشت، حمل و نقل... مورد نیاز باشد.

- تناسب معقول با بخشهای دیگر به خصوص بخش مهم تولید داشته باشد.

۲۳- حسین صرامی، بررسی مشاغل غیررسمی، جهاد

دانشگاهی اصفهان، ۱۳۷۲، صص ۵۶-۵۵.

۲۴- مرتضی مطهری، نظری به نظام اقتصادی اسلام، انتشارات

تهران، ۱۳۶۸، صص ۲۵-۲۴.

نتیجه‌گیری

کشور ما امروز با مشکلات بزرگی رو به‌رو است که برخورد جدی و صحیح با آن جز با مطالعه ریشه‌ای و برنامه‌ریزی ملی، منطقه‌ای و محلی زمان‌بندی شده، آن‌هم زیر نظر مدیران دلسوز و کاردان کلید نجات و درمانگری دیگری نمی‌شناسد. ضرورت دارد برای تعمیم فرهنگ کار و تولید، همه احساس مسؤلیت کنند، آفات و آسیبهای آنرا بشناسند و درمان کنند.

بیکاری، کم‌کاری، سرسری گرفتن مسائل به‌خصوص نبودن وجدان کار، تعطیلی‌های پی‌در پی و مهمتر از همه، نه‌کاری‌ها و ناکاری‌ها، فقط از طریق رهیافتهای علمی، با آینده‌نگری معقول و بازشناسی توانهای مثبت کشور و تسهیل در ایجاد اشتغالات تولیدی متناسب با رشد جمعیت و نیز بازنگری در برنامه‌های آموزشی و تجربی مقاطع مختلف تحصیلی و ... چاره‌پذیر است.

۲۵- قرآن مجید، سوره نحل، قسمتی از آیه ۴۳.

و: کار غیرکاردان

سپردن کار به غیر کاردان نیز نوعی انحراف مسیر و بی‌توجهی به مهارتهاست و خود معضل مهمی است که هم ماهیت کار، هم مهارت کارکن ضایع می‌شود و باعث می‌گردد که جامعه به‌خوبی نتواند از تخصص اصلی فرد بهره‌برد. درضمن بازدهی کار نیز به حداقل می‌رسد و سرمایه‌گذارها روی آموزش افراد به‌هدر می‌رود.

کاری که نه‌کار توست مسپار

راهی که نه راه توست مسپُر

امروز عصر تخصص، تقسیم کار و دقت است. هر کاری را به هر کس نمی‌توان سپرد. قرآن مجید می‌فرماید: فستلوا اهل الذکر^{۲۵} (فقط باید به اهلیت و تخصص توجه داشت)، در همه‌جای قرآن مجید عمل و کار با صفت «صالح» یعنی درستکاری ترکیب شده (عملوا الصالحات) که مستلزم سپردن کار به کاردان، آموزش دیده، با تجربه و اهل فن است.